

О. А. Купчинський
кандидат філологічних наук
Наукове товариство
мені Тараса Шевченка у Львові

**З ДОКУМЕНТІВ-ФАЛЬСИФІКАТІВ ГАЛИЦЬКО-
ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА XIV СТ.: ДАРЧА ГРАМОТА
КНЯЗЯ ЛЕВА КУНАТОВІ БІЛИЧУ [1301–1323]**

Досліджуваний документ належить до дарчих грамот, писаних від імені князя Лева.

Оригінал документа нині не відомий. Його текст зберігся у перекладних списках латинською мовою, найраніший з яких відомий у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. Перше підтвердження документа князя Лева, правда, без наведення тексту відбулося королем Владиславом II 9 травня 1389 р. у с. Могилі. У протоколі підтвердного документа мовиться, що рідні брати Грицько і Івашко — дідичі зі с. Ритерович — „пред’явили нашому маєстату [Владиславу II] дарчий лист на села Ритеровичі й Рогізно, наданий їх предкам та законним спадкоємцям останнім нашим найяснійшим попередником, славним володарем і князем Левом“ („haeredes de Ryterowicze, fideles nostri dilecti, nostrae obtulerunt celsitudini litteram privilegiam eorum praedecessoribus, eisque, ac eorum successoribus legitimis a inclito principe duce Leone, nostro praedecessore carissimo“). У цьому ж протоколі зазначено, що перед підтвердженням лист було оглянуто і вивчено. Отже, у князівському дарчому листі нічого не знайшли „що здавалося б нам недостовірним чи шкідливим“ (Archiwum Główne Akt Dawnych, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 107—108 zw.). Вступний протокол наступного підтвердного документа короля Казимира IV, писаного 3 серпня 1470 р. у Львові, дає можливість реконструювати ряд конкретних характеристик іншого протографа князівської грамоти (не виключено, що він є варіантом тієї князівської грамоти, яка покладена в основу тексту документа 1389 р.). У ньому зазначено: „При цьому ми оглянули лист чи привілей під титулом і печаткою

покійного князя Лева з дарчою на ці самі маєтки Ритеровичі та Рогізно, перекладений з руської на латинську мову“ („et grauamen sup(er) quae bona lit[t]eram siue priuilegium sub titulo et sigillo olim ducis Leonis de Ruthenico idiomate in latinum translata donationis ipsarum villarum Ryterowicze et Rogozno“) (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 109 zw.—110 zw.). З останнього запису випливає, що королівська канцелярія у 1470 р. мала справу з „достовірним“ (за її оцінкою) князівським документом; він був писаний від імені князя Лева (не відомо чи Лева Даниловича) давньоукраїнською мовою і засвідчувався печаткою. Треба припускати (тракуємо це як здогад), який текст князівського документа, котрий увійшов у підтвердження 1470 р., мав би розміщатися на пергаментному аркуші.

Сьогодні знаємо близько десяти давніх та з XIX—XX ст. списків грамоти. Проте всі вони в зоруються (безпосередньо чи через пізніші копії) на списку 1470 р. (IV, № 30). У контекст документа 1389 р., як відзначалось, князівський документ не включено. Крім списків королівської канцелярії (А. Жиліна та Й. Пшерембського), відомий запис документа з Коронної метрики, Ревізії документів Руського воєводства, Литовської метрики, двічі документ облятувався у Перемишльському гродському суді, згодом власними списками напевно користувалися публікатори тексту грамоти А. Петрушевич, О. Востоков, І. Линниченко та інші (див. далі).

Формуляр документа не містить усіх сподіваних клаузул. Аналіз його структури засвідчує лише дві її основні частини — *вступний протокол і власне зміст*. Вони за кількістю клаузул ідентичні з формулярами інших документів (ЦДІАЛ України ф. 9, оп. 1, кн. 1, с. 221; *ÅP w Przemyślu, Akta Ławy m. Przemyśla*, ks. 4, k. 18—19). Це стосується здебільшого стилістичних особливостей тексту. Документ розпочинається типовою для дипломатики князівської канцелярії Лева клаузулою *інтитуляції*: „Се я князь Лев“ („Esse ego dux Leo“), далі у ньому послідовно виступають клаузули інскрипції, диспозиції та санкції з формулою *маледикції*. Клаузула, яка вказувала б на засоби засвідчення документа (короборацію) і була включена у закінчення клаузули *датації* — не відома, хоч про засвідчення її печаткою маємо відомості зі *вступного протоколу* підтвердної королівської грамоти Казимира IV з 1470 р.

Місце складання документа і його дата не відомі з тексту і їх точно не вдається визначити через брак даних. Ми не знаємо на-

віть, про якого князя Лева, як експонента, йдеться у грамоті — Лева, сина Данила, чи Лева, сина Юрія. Ім'я експонента подане без будь-яких уточнень. Підставою для приблизної реконструкції дати, треба гадати, може служити аналогічна до інших грамот як автентичних (Там само), так і тих, які відносимо до неавтентичних (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. IX, k. 309 zw.; ЦДІАЛ України, ф. 13, оп. 1, кн. 339, арк. 1552; 621, арк. 947—949; Там само, zesp. Metryka Koronna, ks. 21, k. 369—370), саме перед 16 березня 1301 р. або 31 травня 1323 р. Ця дата, звичайно, приблизна і ґрунтується на даті смерті допустимих експонентів Лева I Даниловича чи Лева II Юрійовича. С. Курась, спираючись на формулювання клаузули інтитуляції „dux Leo“, припускає, що експонентом його міг бути не лише Лев I, а його внук Лев II, у зв'язку з чим пропонує дату „перед 31 травня 1323 р.“ (дата смерті Лева Юрійовича) (див. Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 43). Ця дата у світлі інших можливих датувань з аналогічною інтитуляцією та іншими ознаками документів XIII — початку XIV ст. також не витримує критики (див. також: ЦДІАЛ України, ф. 9, оп. 1, кн. 1, с. 221; AP w Przemyślu, Akta Ławy m. Przemyśla, ks. 4, k. 18—19). Не піддається встановленню нижня межа часу появи документа.

Про грамоту чи не вперше повідомляє А. Петрушевич, однак її не аналізує, а лише вказує „на сліди документа Лева“ (Петрушевич. О галицких епископах..., с. 86).

Перші дослідження документа почалися у другій половині XIX ст. Їх започаткував І. Шараневич, відносячи документ до пізніших „підробок“ (Шараневич, с. 84). У 1892 р. чи не вперше, поряд із іншими грамотами князя Лева чи Лева Даниловича, розглядає його зміст І. Линниченко у праці „Юридичні форми шляхетського землеволодіння в Галицькій Русі“ і відносить грамоту до автентичних (Линниченко. Юридические формы..., с. 312). Згодом він же публікує текст документа на основі матеріалів Ревізії документів Руського воєводства 1564—1565 рр. (не весь текст і неточно), правда, без жодного коментаря (Линниченко, с. 53—54). Двічі подана інформація про грамоту та її публікація викликали зацікавлення дослідників насамперед тим, що вчений прилучав до джерел княжої доби невідомий досі документ. Незабаром, проаналізувавши текст документа, М. Грушевський відкидає оцінки І. Линниченка. Він відніс документ до фабрикатів XIV ст. Свої висновки дослідник вибудовував на зіставленні різних реалій змісту та ха-

рактеристиці мови (Грушевський. Чи маємо ... грамоти..., с. 3–7). Дещо пізніше навколо досліджуваної грамоти та інших документів, писаних від імені князя Лева (чи Лева Даниловича), як відомо, між І. Линниченком і М. Грушевським зав'язується тривала дискусія (Линниченко. Замечания..., с. 88–109; Грушевський. Еще о грамотах..., с. 269–271 та ін.), яка й досі триває серед істориків і мовознавців. Обидва дослідники, хоч і подавали свої докази, принаймні для більшості документів, серед яких і досліджувана грамота, не розв'язали проблеми.

Ця дискусія переноситься у ХХ ст. (Б. Барвінський, І. Крип'якевич). Після війни згадує грамоту (в контексті дослідження інших документів) А. Генсьорський, спростовуючи на основі нових джерел і власних дослідницьких спостережень деякі міркування М. Грушевського, хоч однозначно (це стосується й інших писемних пам'яток цього ж експонента) не відносить документ до автентичних (Генсьорський. З коментарів..., с. 182–183). До речі, йому належить реконструкція тексту документа давньоукраїнською мовою (Там само, с. 176–177). Пізніше згадує про грамоту як фальсифікат С. Пашин (Пашин. К зятянувшейся дискуссии..., с. 13 (маш.); Він же. Червонорусские акты..., с. 92–96 та ін.).

Спостереження дослідників ХІХ–ХХ ст. над грамотою і спеціальний її аналіз, на жаль, не дали можливості остаточно визначитись щодо автентичності досліджуваної пам'ятки. В розпорядженні науки немає однозначних доказів як щодо достовірності, так і щодо недостовірності документа. Річ у тому, що на сучасному етапі немає вичерпних, прямих і супровідних джерел для з'ясування проблеми. Причина полягає також у тому, що в розпорядженні науки немає протографа-оригіналу документа — про нього знаємо лише зі списку 1470 р., а також те, що він зберігся у пізніших списках тільки у перекладному, латиномовному варіанті.

До відомостей, які засвідчують автентичність документа, можна віднести:

– зауваження щодо загального (основного) змісту документа. Прямі реалії фабули документа не викликають застережень, у зв'язку з чим є підстави погодитися з висновками королівської канцелярії, що в поданому на підтвердження 1389 р. документі урядовці „не знайшли і не могли знайти у його змісті нічого такого, що здалося б нам недостовірним чи шкідливим“ („iuste perceptam fecimus examinare diligenter, nihil tamen in ea inuenimus,

neque invenire potuimus, quod nobis videretur derogare“) (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 107–108 zw.). Нині висловлювання деяких дослідників про грамоту, на жаль, не конкретні (див. згадані праці С. Пашина) і подаються у світлі шаблонних оцінок грамот Лева Даниловича, датованих ще ХІХ — початком ХХ ст. (Грушевський. Чи маємо ... грамоти..., с. 4, 6–7; Він же. Еше о грамотах..., с. 271, 275). Це стосується і коментаря до копій цих же грамот (Пашин. Генеалогический комментарий..., с. 129–132);

– структуру документа, яка близька, а подекуди ідентична до документів (формулювання окремих клаузул), що стоять у ряді автентичних (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. IX, k. 309 zw.; ЦДІАЛ України, ф. 13, оп. 1, кн. 339, арк. 1552; 621, арк. 947–949; AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 21, k. 369–370). Клаузула інтитуляції репрезентована традиційним зворотом „Ессе ego dux Leo“;

– багато застережень у минулому висунуто і щодо реновації мови грамоти з латинської на давньоукраїнську, а також загального обсягу тексту, який невеликий, а отже, типовий для ХІІІ — початку ХІV ст. Виходячи із цих засновків, у ряді випадків є безпідставні закиди „про непослідовність тексту грамоти“ (мається на увазі зовнішнє оформлення) порівняно з формуванням тексту інших актів і документів князівських канцелярій. У цьому, очевидно, не завжди доказовим є бачення за латинським текстом „втрати достовірності форми документа“. Ставилося також питання про те, що латинський переклад документа „не дає поняття про оригінальну стилізацію“, у зв'язку з чим сумнівам піддавався мовний аспект документа. Але тут виникає питання, чи всі документи писалися на той час тільки давньоукраїнською мовою. Безперечно, стиль і стилістичні особливості тексту оригіналу лише частково зберігає переклад, однак, вони не становлять підстав для сумнівів в автентичності протографа досліджуваного списку, і ці явища належать до понять різних планів, що супроводжуються аж ніяк нетотожними оцінками. Викликав застереження „переклад“ слова „militi“ („який руський термін ХІІІ ст. міг би скриватися під тим „militi“). Тим часом А. Генсьорський, покликаючись на Галицько-Волинський літопис, реконструює слово „militi“ зі слова „оружник“. Мало місце застереження до тлумачної частини конструкції „rascuis alias zigem“, однак, як відомо, слово „жирь“ у значенні пасовище відоме ще до ХІІІ ст., а сам принцип пояснення, на наш погляд, є

нічим іншим, як результатом непевності перекладача у знайденому відповіднику. У XV ст., коли, очевидно, вперше здійснювався переклад документа, це явище було поширеним у писарсько-діловодній практиці. Щодо вживання перекладних слів, як і стилю мови документа в контексті закидів, А. Генсьорський констатував: „У латинському перекладі грамоти, в якому вона дійшла до нас, немає нічого несумісного з мовними особливостями XIII ст.“ (Генсьорський. З коментарів..., с. 181). Треба погодитися, що перекладний текст, отже, не завжди може викликати застереження стосовно достовірності пам'ятки.

З погляду змісту грамоти висувалося спільне, як і до інших документів, зауваження щодо можливості функціонування у XIII ст. на Галицькій Русі вотчинного (домініального) суду (пор. AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. IX, k. 309 zw.; Там само, zesp. Metryka Koronna, ks. 21, k. 369–370), що, як відомо, не знаходить повсюдного засвідчення і доказів у тогочасних пам'ятках. Маємо про його існування лише поодинокі факти (Линниченко. Грамоты..., с. 100), тим більше, що вотчинний суд як інститут мусив бути все ж таки на той час не дуже поширеним (ЦДІАЛ України, ф. 9, оп. 1, кн. 1, с. 221), бо процес феодалізації Галицької Русі, як відомо, не завершився у XIII ст. Недооцінювання функціонування вотчинного (домініального) суду ґрунтувалось, як відомо, на невизнанні деякими істориками великої феодальної власності на Русі в XIII ст. (Інкін, с. 56).

Водночас із даними, які можуть підтверджувати достовірність документа, виявлено чимало ознак, котрі викликають недовіря щодо його автентичності.

При аналізі змісту, а також форми викладу тексту документа, виникає питання: чому князь Лев надавав Кунатові Біличу села Ритеровичі та Рогізно, а також ліс Радохонь, коли цей же ліс у цей же час був об'єктом надання (дарування) того ж князя іншим контра_ентам-зем'янам (ЦДІАЛ України, ф. 14, оп. 1, кн. 155, с. 395; AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 21, k. 369–370). Крім того, якийсь майновий стосунок до території того ж лісу Радохонь мав також Куденій Бибельський зі села Чешки (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 21, k. 369–370). При тому ні в одній зі згаданих грамот не вказано, що йдеться про належність до того чи іншого зем'янина тільки частини лісу чи певної його ділянки, а переважно називається цілість угіддя, площа усього

лісу. Відомо також, що вказана територія лісу не лише належала зем'янам, але й князеві, на якій розташовувалося „князівське село Радохонці“ („ducalem villam Radochoncze“) (Там само).

Враховуючи це, виникає логічне запитання, чому така велика увага до цього об'єкта була у зем'ян і репрезентантів князівських властей (підстарости Гриця Кошелова) (Там само) і чому він викликав появу аж чотирьох документів від імені одного князя. Правдоподібно, територія лісу Радохонь була незвичним об'єктом, навколо якого точилася взаємна суперечка (принаймні пізніше) серед власників сіл, сусідів. Розмежування земель, пов'язаних із лісом Радохонь та іншими землями, відоме з XIV ст. (1392) (MRPS, pars IV, vol. III, p. 365. Suppl. N 360). Втім котрийсь із названих чотирьох документів (Prochaska. Dokument graniczny., s. 54; Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 46, N 902; AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronná, ks. 21, k. 369—370) мусив все ж таки створюватися першим і міг тяжіти до якогось князівського протографа, решта — наслідування першого. У цьому контексті слід звернути увагу на заклопотаність у справах того ж лісу Радохонь „шляхетного пана Кузьми Сурмича — вітчима Боляновського“, ще у середині XIV ст. (1352). Відомо, що землі села Боляновичів межували з Ритеровичами та Рогізнам (див. Prochaska. Dokument graniczny., s. 54).

Крім загального зауваження, викликають певні застереження факти, які впливають із аналізу тексту документа та його списків:

1. Немає жодного сумніву, що стосовно досліджуваної грамоти маємо справу з дарчим документом, який прямо вказує на надання зем'янам сіл і земельних маєтностей, однак, його структура (це характерне й для інших фальсифікатів) відхиляється від допустимої для свого часу структури дарчих документів. Він нагадує лише форму акта, немає третьої, власне, однієї з основних частин тексту — відомостей про свідків, характеру засвідчення документа, врешті, немає формули датації, які репрезентують документ. Якщо навіть припускати, що від початку існував документ у такому вигляді, у якому він зберігся до сьогодні, то, правдоподібно, маємо справу лише з його пізнішим і модифікованим записом, внесеним у якесь опосередковане джерело, а потім переписаним з нього у підтвердний королівський документ, а звідти взято ідею і використано матеріал для сюжету підтвердної грамоти 1470 р.

2. Перелік згаданих у підтвердній грамоті 1389 р. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 107—108 zw.) земель-

них угідь набагато ширший і різноманітніший, ніж у грамоті 1470 р. Було б усе зрозуміло, якби документ 1389 р. включав у свій контекст князівський документ (навіть інший), звідки могли бути взяті ці дані. Проте тексту князівського документа у грамоті 1389 р. немає (див. далі). Це, з одного боку, суперечить клаузулі диспозиції документа 1470 р. (додано ряд нових фактів і деталей фактів), а з другого — непереконаливим є стиль і характер викладу змісту королівського документа 1389 р. Традиційно у підтвердних документах лише констатується усе подане у князівській грамоті, а не переповідається її фабула. Постає запитання: звідки взята ця інформація для королівського документа?

Апріорно, однак, можна припускати, що все ж князівська дарча на села Ритеровичі та Рогізно могла існувати у двох варіантах — першому, який був використаний королівською канцелярією 1389 р., але його втрачено (це, однак, мало ймовірно, бо у пізніших списках з XIV—XV чи наступних століть документа Владислава II він також не відомий) (пор.: *Krótkie zebranie transakcyi albo dyspozycyi ich m(ó)sciow panów Ryterowskich* // ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 426) і у другому, „поновленому“ варіанті, що міг виготовлятися на основі першого (підставою, як мовилось, міг служити якийсь запис — такі приклади непоодинокі (див. AP w Przemyslu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 3. Perg. та ін.). Сьогодні вона лише частково, в основній частині, перегукується з текстом грамоти короля Казіміра IV 1470 р. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 109 zw.—110 zw.). Не відомо, звідки в останній грамоті взята деталізація у змісті клаузули диспозиції. До речі, під час Ревізії документів Руського воєводства 15 лютого 1565 р. тодішні власники сіл Ритерович і Рогізна показували „старі“ листи (очевидно, два) від княжича Лева, що їх підтвердили королі Владислав і Казімір на села Ритеровичі, Рогізно та ліс Радохонь (ЦДІАЛ України, ф. 13, оп. 1, кн. 332, арк. 161). Які це були листи і яким був зміст їх текстів, принаймні першого з них, не відомо. Можливо, що за той перший трактовано грамоту 1389 р., і він умовно названий князівським.

3. Непереконаливим для пізнання автентичності князівського документа є той факт, що у вступному протоколі грамоти 1470 р. не згадана грамота 1389 р., хоч обидві стосуються одного об'єкта і споріднених спадкоємців (виходить, що у 70-х роках XV ст. власники і автори підтвердних документів не знали про існування до-

кумента з 80-х років XIV ст.). Адже відомо, що за документами, які виходили з королівської канцелярії, уважно стежили (вівся окремий реєстр видаваних документів) і традиційно у документах, які видавалися канцелярією пізніше, як правило, покликалися на раніші документи.

4. У тексті грамоти, писаної від імені князя Лева, немає клаузули короборації — вказівки про засвідчення документа печаткою, хоч королівський документ 1470 р. вказує, що поданий на розгляд перед підтвердженням князівський документ був скріплений печаткою („sub titulo et sigillo olim ducis Leonis“) (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 109 zw.—110 zw.). У цій ситуації некоректно трактувати це лише як недогляд канцеляристів і писарів. У цьому вбачаємо препарування князівського документа у кілька прийомів і на різних рівнях, принаймні для ревізорів в одному варіанті, а для місцевих властей (у складі документа 1470 р.) — у другому.

5. Не знаходить аргументованого наповнення і генеалогічна біограма першого одержувача грамоти від князя Лева Куната Білича з пізнішими „спадковими дідами“. Йдеться насамперед про особи, які у другій половині XIV—XVII ст. володіли селами Ритеровичі та Рогізно і трактували себе спадкоємними власниками. Це питання сьогодні, зрештою, відкрите, його розв'язання можливе з появою нових джерел. У документі 1389 р. вони виступають лише як Грицько та Івашко (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 107—108 zw.), 1470 р. — як Ванько і Федько Дробиші (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 109 zw.—110 zw.), у підтвердній грамоті короля Сігізмунда II від 31 березня 1554 р. — як Грицько, Петро, Матвій, Гель та Іван Ритаровські; Івасько, Варфоломій, Микола і Рафаїл Ритаровські, а також Павло, Мартин, Федір і Андрій Рогозинські (див. список Й. Пшерембського), у 1565 р. — як Рогожинські та Ритаровські (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. 8, k. 146) та ін. Хто володів і успадкував маєтності названих сіл у XIII — першій половині XIV ст., — не відомо.

Перераховані дані та подальший порівняльний розгляд тексту князівської грамоти з урахуванням характеру потреб її функціонування дають можливість припускати, що маємо справу з пізнішою підробкою князівського документа. Текст, писаний від імені князя Лева, не є твором XIII або початку XIV ст., а тільки XVI ст. Він створений за зразками тих князівських документів, які поширювалися на той час і часто бралися до уваги адміністративно-судо-

вими чинниками, засвідчує однакову для багатьох із них форму і мову. На це вказує низка фактів. Виникає, однак, запитання, як у тій ситуації трактувати королівський документ з датою 1470 р., адже все ж таки йдеться про XV ст., у якому князівська грамота виступає як його складова частина. На жаль, цей документ — також творчість XVI ст. і прямиї фабрикації того ж століття (до речі, неереєстрований у Коронній метриці і про нього під цим роком немає будь-яких відомостей). Грамота від імені Казіміра IV створена фальсифікатором для прикриття іменем короля і його канцелярією князівського документа і надання йому додаткового довір'я, а також правової легалізації справи перед властями, заради якої його створено. Безпосередньою причиною появи такого препарованого королівського документа з датою 1470 р. і окремого тексту, писаного від імені князя Лева, була тривала, викликана суперечками між „спадковими дідичами“ сіл Ритеровичі та Рогізно, а також сусідніми зем'янами, „спадковими дідичами“-власниками сіл Боляновичів, Біличів, Радохонців, Крукеничів, Гдешичів та іншими, боротьба за право власності на ліс Радохонь та прилеглі до нього земельні угіддя (ЛНБ НАН України, від рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 426). Ця суперечка, як відзначалося, зафіксована у документах, у тому числі королівських, від 90-х років XIV ст. (MRPS, pars IV, vol. III, p. 369. Suppl. N 360).

Але, як виявилось, створення цього документа було недостатнім для позитивного вирішення справи тогочасного власника сіл Ритеровичі та Рогізно. Грамота 1470 р. із текстом документа, писаного від імені князя Лева, правдоподібно, не була врахована при розгляді справи. Текст документа Лева також не брався до уваги (згодом він не був апробований Ревізією документів Руського воєводства 1565 р.). Отже, справа надалі залишалася відкритою. Тоді втягнутий у суперечку власник сіл Ритеровичів і Рогізна задумує нову фальсифікацію — виготовлення таким самим способом, як текст грамоти 1470 р., іншого підтвердного документа, тим разом з датою 1389 р. і від імені короля Владислава II, але вже без уміщення тексту князівського документа [!], хоч із дуже широкою, порівняно з даними 1470 р., інформацією про різні земельні угіддя. Про це фальсифікатору XVI ст. чи не найбільше йшлося (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 107—108 zw.). Документ, крім усього, за часом випереджав дату початку суперечок, що фіксувалася документами з 90-х років XIV ст. Дата документа

1389 р. мала служити додатковим козирем на користь власника грамоти під час розгляду справи. Щодо невміщення у підтвердній грамоті короля Владислава II тексту князівського документа, то це для королівської канцелярії того часу було неприйнятним випадком. Фальсифікатори не до кінця продумали цей факт, бо у королівській грамоті підтверджувався текст князівського документа без наведення тексту самого документа. Невключення князівського документа могло мати і окремих підтекст — давньоукраїнські тексти найперше підлягали обстеженню, вони часто викликали сумніви та підозри, що, зрозуміло, не було бажаним для тих, хто фабрикував тексти. Документ 1389 р. (як раніше зазначений документ 1470 р.) під своєю датою не зафіксований у книгах Коронної метрики.

Досліджувана грамота спирається на текст, реконструйований з грамоти 1470 р., збереглася в одному дипломатичному виді і семи рукописних списках тексту:

1. Список підканцлера королівської канцелярії Альберта з Жихліна. Створений у Львові 3 серпня 1470 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV. Підтвердження відбулося на прохання Ванька і Федька Дробишів. Лат. мова. Місце зберігання підтвердного документа з досліджуваним списком сьогодні не відоме.

2. Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Пшерембського. Створений у Любліні 31 березня 1554 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (див. список А. Жихліна), який підтверджує король Сигізмунд II. Останнє підтвердження відбулося на прохання Грицька, Петра, Матвія, Геля та Івана Ритаровських; Іваська Ритаровського, Варфоломія, Миколи та Рафаїла Ритаровських, а також Павла, Мартина, Федора та Андрія Рогозинських. Лат. мова. Нині місце зберігання списку у складі підтвердного документа короля Сигізмунда II не відоме.

3. Список Коронної метрики. Створений після березня 1554 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV від 3 серпня 1470 р., який підтверджує король Сигізмунд II 31 березня 1554 р. Лат. мова. Основується на тексті списку Й. Пшерембського (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 110).

4. Список королівської Ревізії документів Руського воєводства. Створений 1565 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (див. список А. Жихліна). Лат. мова. Нині місце зберігання рукопису не встановлено.

5. Список Литовської метрики. Створений 1565 р. у складі під-

твердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (список А. Жихліна) і записаний у Коронну метрику в контексті протоколу королівської Ревізії документів Руського воєводства (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. IX, k. 112–113). Лат. мова. Канцелярське письмо XVI ст. Для тексту характерні численні скорочення, не регламентоване написання великих літер та наявність помилкових відчитань слів у рукопису.

6. Список № 1 Перемишльського гродського суду. Створений після 23 січня 1616 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (список А. Жихліна), вписаного у формі обляти в актову книгу гроду. Внесення документа у книги відбулося на прохання Данила Горського і Софії та Альберта Хращевських (ЦДІАЛ України, ф. 13, оп. 1, кн. 332, арк. 160–161; док. кн. Лева Даниловича, арк. 161). Лат. мова. Список оснований на оригіналі документа з 1470 р. Чітке дрібне канцелярське письмо. Правопис XVII ст. Список засвідчує інше, порівняно зі списком Литовської метрики, прочитання багатьох слів. Запис документа у книгу супроводжується окремим заголовком: „Oblata priuilegii ducis Leonis“ (Іл. 42).

7. (ПГС-2). Список № 2 Перемишльського гродського суду. Створений після 23 січня 1616 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (список А. Жихліна), який підтверджує король Сігізмунд II у 1554 р. (список Й. Пшерембського), і вписаний у формі обляти в актову книгу гроду. Внесення документа у книги Перемишльського суду відбулося на прохання Данила Горського і Софії та Альберта Хращевських (ЦДІАЛ України, ф. 13, оп. 1, кн. 332, арк. 165–167; док. кн. Лева Даниловича, с. 166). Лат. мова. Текст документа оснований на списку Й. Пшерембського. Чітке канцелярське письмо з майже усіма розкритими скороченнями.

Поданий перелік, очевидно, не вичерпує усіх списків документа. Якийсь список мав виготовлятися й під час другого його підтвердження у 1470 р. Окремою копією міг користуватися А. Петрушевич, згадуючи документ у своїх дослідженнях (Петрушевич. О галицких епископах..., с. 86). Знав про існування грамоти О. Востоков (Востоков, с. 116). Правдоподібно, користувався власним списком І. Линниченко, який був створений близько 1894 р. Лат. мова. Основується на списку Литовської метрики, правопис майже повністю зберігає текст основи. Він уперше окремо виділений з контексту

підтвердного документа. Згодом цей список покладений в основу публікації (Линниченко, с. 53–54). Існував, мабуть, список М. Грушевського, що був опублікований у „Записках Наукового товариства ім. Шевченка“. Створений близько 1902 р. Лат. мова. Основується на списку Литовської метрики. Його текст, як і текст списку І. Линниченка, окремо виділений із контексту підтвердного документа (Грушевський. Чи маємо ... грамоти..., с. 4). Нині також відомі списки А. Генсьорського, який містить окремі неправильно відчитані слова (ДАЛО, ф. 2921, оп. 1, спр. 4), та С. Курася (створений близько 1969 р.). В його основу покладено список Литовської метрики. Текст князівської грамоти окремо виділено з підтвердного документа короля Казіміра IV з 1470 р. Лат. мова. Він став основою для публікації (Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 46, N 902).

Опубл.: Линниченко, с. 53–54; Грушевський. Чи маємо ... грамоти..., с. 4; Генсьорський. З коментарів..., с. 176–177; Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 46, N 902.

Текст грамоти латинською мовою

Публікується за списком № 1 Перемишльського гродського суду.

Вибір з-поміж усіх, у тому числі хронологічно раніших, названого списку диктується достовірнішим прочитанням оригіналу тексту писарями Перемишльського гродського суду і його записом.

Ecce ego dux Leo dedi seruitori meo Kunath Bilicz duas villas in districtu Praemisliensi videlicet Rüterowicze et Rogozno cum omni iure, cum capitalib(us) poenis, et mericis, et cum omnibus pratis, cum siluia Radochon, pascuis al(ia)s zÿrem.

Et dedi eid(em) perpetuo, et nullus se in hoc intromittat.

Et qui se in verbum meum intromiserit, iudicium mihi fiet coram Deo.

Переклад

Се я, князь Лев, дав своєму слугі Кунату Біличеві два села у Перемишльській волості, а саме Ритеровичі та Рогізно, з усіма на них правами і з головинитством, і з винами, і з усіма лугами, і з лісом Радохонем, і з пасовищами, радше жиром.

І дав йому навіки, [тому] не потрібно нікому втручатися.

І хто вступить на моє слово, буде мати зі мною суд перед Богом.

Джерела і література

- Востоков
Востоков А. Описание русских и словенских рукописей Румянцевского музеума.— СПб., 1842.
- Генсьорський.
З коментарів...
Генсьорський А.І. З коментарів до Галицько-Волинського літопису (Волинські і галицькі грамоти XIII ст.) // Історичні джерела та їх використання.— К., 1969.— Вип. 4.
- Грушевський.
Еще о грамотах...
Грушевський М. Еще о грамотах кн. Льва Галицкого // Изв. От-ния рус. яз. и словесности императ. Акад. Наук.
- Грушевський.
Чи маємо ...
грамоти...
Грушевський М. Чи маємо автентичні грамоти кн. Льва? // Зап. НТШ.— Л., 1902.— Т. 45.
- ДАЛО
Інкін
Державний архів Львівської області.
Інкін В.Ф. Чи є історична основа в фальсифікатах грамот князя Льва Даниловича // З історії стародавності і середньовіччя.— Л., 1988.— С. 55—63 (Вісн. Львів. ун-ту. Сер. історична ; Вип. 24).
- Линниченко
Линниченко.
Грамоты...
Линниченко И.А. Черты из истории сословий в Юго-Западной (Галицкой) Руси XIV—XV вв.— М., 1894.
Линниченко И.А. Грамоты галицкого князя Льва и значение подложных документов как исторических источников // Изв. От-ния рус. яз. и словесности императ. Акад. Наук.
- Линниченко.
Линниченко И.А. Замечания на статью проф. И. Рже-жабка и дополнения к ней // Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси : Сб. материалов и изслед. ...— СПб., 1907.
- Линниченко.
Юридические
формы...
Линниченко И. формы землевладения в Галицкой Руси // Юрид. Вестн.— 1892.
- ЛНБ НАН
України від. рук.
Пашин. Генеало-
гический
комментарий...
Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів.
Пашин С.С. Генеалогический комментарий к копиям грамот князя Льва Даниловича // Исследования по русской истории. Сборник статей к 65-летию профессора И. Я. Фроянова. — СПб. ; Ижевск, 2001.
- Пашин. К
затянувшейся
дискуссии...
Пашин С.С. К затянувшейся дискуссии о грамотах князя Льва Даниловича. — Машинопись.
- Пашин.
Червонорусские
акты...
Пашин С.С. Червонорусские акты XI—XV вв. и грамоты князя Льва Даниловича.— Тюмень, 1996.

-
Петрушевич.
О галицких
епископах...	Петрушевич А. О галицких епископах со времен учреждения Галицкой епархии, даже до конца XIII века // Галицкий исторический сборник, издаваемый Обществом Галицко-русской Матицы. – Львов, 1854.
ЦДІАЛ України	Центральний державний історичний архів України м. Львіі.
Шараневич	Шараневич И. Изслѣдование на поли отечественной географіи и исторіи. – Львов, 1869.
AGAD
w Warszawie	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.
AP w Przemyślu	Archiwum Państwowe w Przemyślu.
MRPS	Matricularum Regni Poloniae Summaria excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur.
Prochaska. Doku-
ment graniczny...
Zb. dok. Małopol.	P[rochas]ka A. Dokument graniczny Czerwono-Ruski z 1352 r. // Kwartalnik Historyczny.– Lwów, 1900.
Zbiór dokumentów Małopolskich.